

Archeologisch Booronderzoek (IVO-ND) in de
Schepenenstraat te Gorinchem.

HOLLANDIA reeks 224

COLOFON

Hollandia reeks nr.	224
Titel:	Archeologisch Booronderzoek (IVO-ND) in de Schepenenstraat te Gorinchem.
Toponiem:	Schepenenstraat
Gemeente:	Gorinchem
Onderzoeksmeldingsnummer Archis:	30393
Hoekcoördinaten:	- 125480/ 427530 - 125475/ 427735 - 125550/ 427735 - 125540/ 427520
Auteurs:	E. van Rooijen
Uitvoering:	J. Vaars en A. Médard
In opdracht van:	Smitshoek Melles & Partners Krijtwal 31b, Postbus 641 3430 AP Nieuwegein namens CV Bredescholenbouw Gorinchem
Contactpersoon opdrachtgever:	Dhr. D. Aarab
Wetenschappelijke leiding:	J. Vaars
Illustraties:	E. van Rooijen, A. Médard
Definitieve versie:	2008
Oplage:	7
ISSN:	1572-1351

© Hollandia, Zaandijk 2008

HOLLANDIA ARCHEOLOGEN

tuinstraat 27a
1544 rs zaandijk

☎ 075 - 622 49 57

✉ archeo@xs4all.nl

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
2. Verwachtingsmodel	5
3. Fysische Geografie	6
4. Vraagstelling	7
5. Methode	8
6. Resultaten	9
7. Beantwoorden van de onderzoeksvragen	11
8. Advies	12
9. Literatuur	13

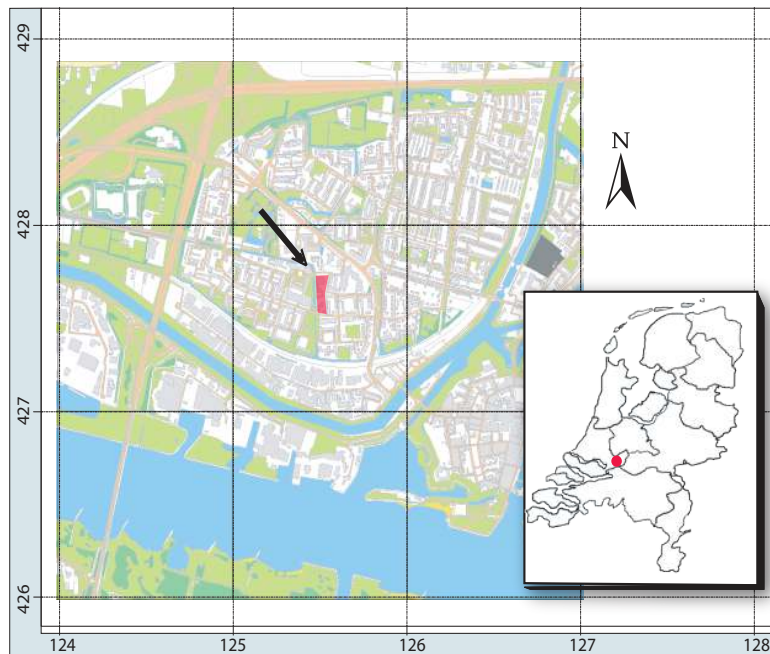
Bijlage 1: Boorplan

Bijlage 2: Boorstaten

1. Inleiding

Op dinsdag 19 en woensdag 20 augustus 2008 is in opdracht van CV Bredescholenbouw Gorinchem een inventariserend veldonderzoek (IVO-overig) in de vorm van boringen uitgevoerd op de locatie waar de brede school “Gildenplein” is gepland. Hiervoor worden twee bestaande basisscholen en een sporthal gesloopt, waarna deze functies samengaan in één complex. Hierbij hoort een ondergrondse parkeergarage. Het hiermee gepaard gaande grondverzet zou een bedreiging kunnen vormen voor de mogelijk aanwezige resten. De locatie is gelegen in de gemeente Gorinchem aan de Schepenenstraat 1 t/m 5. Het veldwerk werd uitgevoerd door J. Vaars en A. Médard van Hollandia Archeologen. De projectleiding lag bij A. Médard. Het voornaamste doel van het onderzoek was het toetsen en aanvullen van het gespecificeerde verwachtingsmodel van het terrein, zoals deze werd opgesteld in het bureauonderzoek (Van Rooijen 2008a) en het verkrijgen van een betrouwbaar inzicht in de aanwezigheid, aard, datering omvang, gaafheid en conservering van de archeologische resten in het plangebied.

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 3.1). De vondsten en onderzoeksdocumentatie worden na afloop van het onderzoek overgedragen aan het gemeentelijk depot van Gorinchem; Avelingen-Oost 2a, 4202 MN Gorinchem.

Afb. 1. De locatie van het onderzoeksterrein op de topografische kaart.

2. Verwachtingsmodel

In het voorafgaand bureauonderzoek (Van Rooijen 2008a) is een gespecificeerd verwachtingsmodel voor het terrein opgesteld. Het terrein heeft volgens de archeologische verwachtingskaart van de Provincie Zuid-Holland een redelijke tot grote kans op archeologische sporen. Deze verwachting is voornamelijk gebaseerd op het vermoeden dat er zich een fossiele stroomgordel in de ondergrond bevindt.

Prehistorie en Romeinse Tijd

Op de fossiele stroomgordel kunnen sporen van bewoning vanaf het Neolithicum worden verwacht. Tot nu toe zijn er nog geen aanwijzingen bekend zijn voor bewoning van dit gebied in de Romeinse tijd. Waarschijnlijk ook door de diepteligging van de stroomgordel, op ca. 4 meter onder het maaiveld.

Middeleeuwen

Er zijn geen aanwijzingen bekend voor bewoning van dit gebied in de Vroege Middeleeuwen. In de bredere omgeving van het plangebied zijn sporen van bewoning uit de Late Middeleeuwen aangetroffen in woonheuvels langs de stroomgordel ten noorden van het plangebied (min of meer langs de Haarweg) en ter plaatse van de historische binnenstad van Gorinchem. Voor bewoning in of in de directe omgeving van het plangebied bestaan nog geen aanwijzingen. In de hier aanwezige jongere komgebieden kunnen zich resten van gebruik bevinden vanaf de ontginningsperiode. De verwachting is echter laag. Door de diepteligging zijn de eventueel aanwezige archeologische resten waarschijnlijk wel gaaf.

Nieuwe Tijd

Op oude kaarten en afbeeldingen van Gorinchem is het gebied vaak niet gekarteerd. Als het wel gekarteerd is, is te zien dat het een landelijk gebied is dat in gebruik is voor akkerbouw of veeteelt. Bewoning is vooral geconcentreerd langs de wegen. Op oude kaarten zijn geen wegen of bebouwing te zien binnen het plangebied. De verwachting dat er zich binnen het plangebied archeologische resten bevinden uit de Nieuwe Tijd is laag. Mogelijk is er een akkerlaag aanwezig. De huidige wijk dateert uit het midden van de 20ste eeuw.

Verstoringen

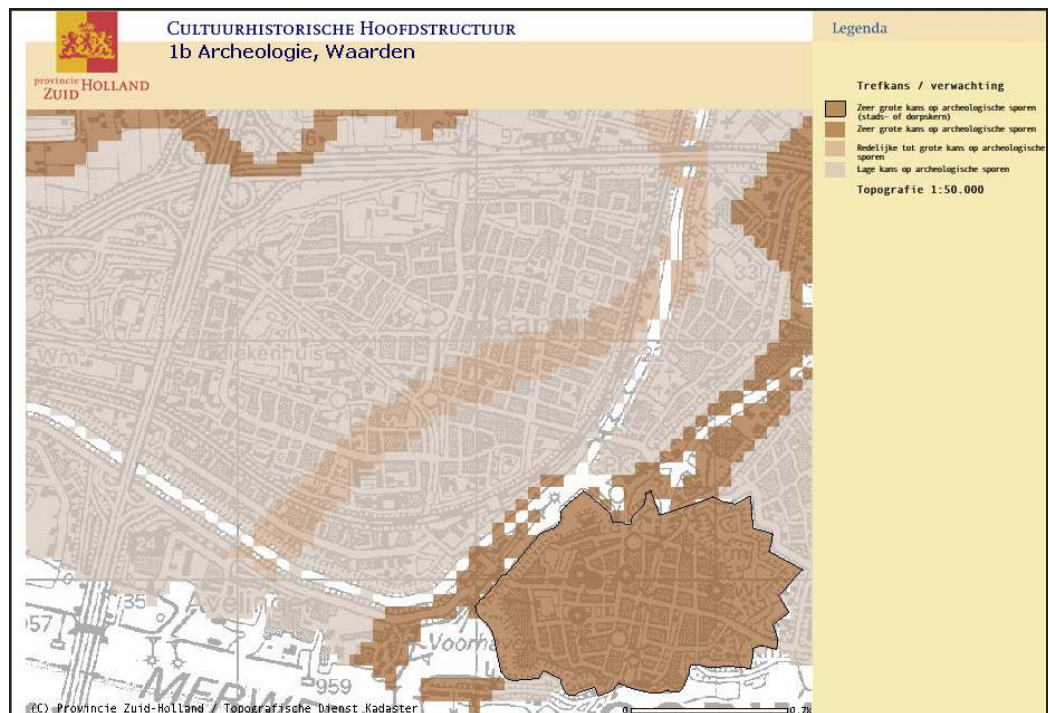
Het terrein is bebouwd met twee scholen, een woongebouw en een sporthal. De beide scholen zijn voor een klein gedeelte onderkelderd. De Mariëngaarde heeft ook een kruipruimte, van de andere gebouwen is dat niet bekend. Ter plaatse van de kelders is de bodem verstoord. Verwacht wordt dat bij de bouw van voornoemde gebouwen en het leggen van kabels en leidinge wel enige schade is toegebracht aan de bodem. Aan oude kaarten te zien was het terrein voordien onbebouwd. Buiten de gebouwen is het maaiveld voor een deel verhard en voor een deel groenstrook met gras en bomen. De huidige wijk dateert uit het midden van de vorige eeuw. Er worden geen verstoringen verwacht van voor deze tijd.

3. Fysische Geografie

Volgens de Geologische kaart van Nederland (Rijksgeologische dienst 1: 50000) uit 1936 bestaat de bodem uit rivierklei ter dikte van 50 tot 100cm (Voor de recente kaart is dit gebied niet gekarteerd vanwege de ligging in de bebouwde kom). De klei is een recente afzetting van de Merwede of de Linge. Het proces van afzettingen werd sterk verminderd door de bedijking die vanaf de Middeleeuwen plaatsvindt.

In het algemeen kan erover gesteld worden dat het gebied onderdeel is van het Middelnederlandse rivierengebied. De belangrijkste rivieren voor dit gebied zijn de Merwede en in mindere mate de Linge. Aan de oppervlakte en in de diepere ondergrond komen resten van geulen voor in de vorm van stroomruggen en komgebieden. De stroomruggen zijn voornamelijk zandig, in de kommen werd klei afgezet. Door het meanderen en het steeds verleggen van de loop van de rivieren, bestaat er een zeer complex patroon van stroomgordels en sedimentatie. Men vindt de riviersedimenten (afzettingen van Tiel) op Hollandveen. Door (of in de buurt van) het plangebied loopt de stroomgordel Arkel-Gorinchem. Deze stroomgordel is gedateerd door C14 onderzoek en stamt met grote waarschijnlijkheid uit 6515-5590 BP (ca. 4565-3640 v. Chr.). De top van de stroomgordel wordt elders op een maximale hoogte van 3.5m +NAP aangetroffen (Berendsen en Stouthamer 2001). Hoe diep de stroomgordel hier verwacht kan worden is onbekend, mogelijk zo'n 4 meter onder het maaiveld.

Ten noorden van het plangebied loopt een oude stroomgordel van de Linge zoals die in de Romeinse tijd bestond. Deze is op de kaart te volgen vanaf Arkel, dan loopt hij ongeveer ter hoogte van de Haarweg in Gorinchem en buigt naar het zuiden af ter hoogte van Schel-luinen. Deze stroom is waarschijnlijk in de vroege middeleeuwen verland (Stamkot 2005).

Afb. 2 Uitsnede uit de Cultuurhistorische Hoofdstructuur van de provincie Zuid-Holland. Er op zijn te zien de verwachtingswaarde van het plangebied en de vermoedelijke loop van de stroomgordel Arkel-Gorinchem (het lint met de redelijke tot grote kans op sporen).

4. Vraagstelling

Het primaire doel van een inventariserend veldonderzoek is het aanvullen en toetsen van het gespecificeerde verwachtingsmodel uit het bureauonderzoek (Van Rooijen 2008a). Daarnaast dient de mate van verstoring van het terrein en de diepteligging van eventueel aanwezige archeologische waarden te worden vastgesteld.

Hiernaast dient antwoord te worden gegeven op de vraagstellingen in het plan van aanpak (Van Rooijen 2008b). Deze zijn:

1. Hoe is de bodemopbouw? Is deze intact of zijn er verstoringen?
2. Loopt de verwachte fossiele stroomrug door het plangebied? Zo ja, wat is de diepteligging en kan de begrenzing worden vastgesteld?
3. Bevinden zich in het plangebied archeologische indicatoren? Zo ja, wat is de aard, locatie, diepteligging, omvang, kwaliteit en datering daarvan?

5. Methode

Bij een inventariserend veldonderzoek door middel van grondboringen worden met behulp van een edelmanboor en een guts bodemprofielen bestudeerd waarbij vooral gelet wordt op aard, dikte, diepteligging en uitgestrektheid van (mogelijk) archeologisch interessante lagen. Behalve de stratigrafische informatie kan het opgeboorde materiaal ook aanwijzingen geven over de aanwezigheid van een archeologische vindplaats. Dergelijke aanwijzingen kunnen bijvoorbeeld bestaan uit fragmenten aardewerk, stukjes houtskool of fosfaatvlekken. Daarnaast is ook de mate van antropogene verstering en/of natuurlijke erosie van de bodem van belang. Door beide factoren kunnen archeologische resten geheel of gedeeltelijk verdwenen zijn. Dergelijke versteringen zijn over het algemeen eenvoudig met behulp van grondboringen aan te tonen. De meest kansrijke afzettingen in de ondergrond waarin archeologische sporen kunnen worden aangetroffen zijn vaak de wat hogere en drogere delen van het landschap zoals dekzandkoppen, verlande stroomruggen, rivierduinen of oeverwallen, of oude strandwallen. In dit geval wordt verwacht dat eventueel aanwezige sporen op een oeverwal gelegen zullen zijn.

De boringen kunnen vooral aanwijzingen geven over de aanwezigheid, de verspreiding en eventuele omvang van oude nederzettingsterreinen omdat dergelijke vindplaatsen doorgaans een relatief grote hoeveelheid en een grote verspreiding van archeologische indicatoren bevatten. Er is een grote kans op de aanwezigheid van archeologische overblijfselen in de ondergrond als deze indicatoren regelmatig in de boorkernen worden aangetroffen. Vindplaatsen met een mindere mate van spreiding van de vondstdichtheid, zoals bijvoorbeeld grafvelden of steentijdnederzettingen, zijn echter moeilijker op te sporen. De onderzoeksmethode geeft derhalve een redelijke tot goede indicatie maar zeker geen volledig uitsluitsel over waar en hoeveel vindplaatsen op een bepaald terrein aanwezig zijn.

Aan de hand van het bureauonderzoek werd een advies opgesteld om 10 boringen op het terrein uit te zetten, in twee noord-zuidraaien langs de bestaande bebouwing. In verband met de aanwezige kabels en leidingen en bestrating is dit plan enigszins aangepast (zie bijlage 1; boorplan). Er zijn wel 10 boringen gezet.

De boringen zijn gezet met een edelmanboor (diameter 7 cm) en een gutsboor (diameter 3 cm). De diepte van de boringen bedroeg 5 m onder het maaiveld.

afb. 3: Het veldwerk in uitvoering..

6. Resultaten

De boringen worden beschreven van boven (maaiveld= Mv)) naar beneden (onderkant boring). De specifieke codes volgens de Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode (ASB) en de diepteligging van de afzonderlijke lagen per boring zijn te vinden in bijlage 2: Boorstaten.

In alle boringen bestond het bovenste deel uit door mensen opgebracht materiaal. Op de geologische kaart van 1936 is daarvan nog geen sprake. De ophoging dateert waarschijnlijk van na deze datum. Het voornamelijk zandige en kleiige materiaal zal zijn opgebracht bij het bouwrijp maken van het terrein voordat de scholen, sporthal en kinderdagverblijf zijn gebouwd en voorafgaand aan de bestrating e.d. De laag had een dikte van 60 tot 140 cm. Er zijn meerdere lagen in te onderscheiden. Omdat deze echter archeologisch niet relevant zijn, worden ze hier niet beschreven.

Boring 1, 2 en 3.

In boring 1 en 2 werd onder de opgebrachte laag grijs, schoon, zwak siltig zand aangetroffen. De bovenkant van deze laag bevond zich op 80 cm -Mv in boring 1 en 105 cm -Mv in boring 2. De zandlaag kon niet verder gevolgd worden dan tot 195 cm -Mv omdat het boorgat steeds volliep met zand en water. Het is dan ook niet duidelijk tot welke diepte hier zand voorkomt. Tijdens het veldwerk is deze zandlaag als 'natuurlijk' geïnterpreteerd. Als dat klopt zou de verwachte stroomgordel zich hier vlak onder de oppervlakte bevinden. Door de ligging nabij de Wijnkoperstraat en het feit dat in de nabijgelegen boring 10 geen zand is aangetroffen, is het waarschijnlijker dat het gaat om zand dat is opgebracht voor de aanleg van de Wijnkoperstraat.

Boring 3 stuikte op 85 cm -Mv op puin en kon niet verder worden doorgezeten.

Boring 4 t/m 10

In de boringen 4 t/m 10 zijn onder de opgebrachte laag ofwel alleen kleilagen ofwel een afwisseling van veen- en kleilagen aangetroffen. Een uitzondering daarop is boring 5, waar ook zand is aangeboord. Het beeld komt overeen met dat van de bodemkaart van 1936. In boring 6 lag tussen 60 en 100 cm -Mv, onder de opgebrachte grond, een schone laag lichtbruine zwak siltige klei met roestvlekken. Het is niet duidelijk of dit een natuurlijke of opgebrachte laag is. Onder deze laag bevindt zich een pakket compacte, grijze zwak siltige klei (Ks1) waarin plaatselijk schelpresten voorkomen. In boringen 4, 5 en 7 t/m 10 ligt deze laatstgenoemde laag direct onder de opgebrachte grond. De dikte van de laag varieert van 30 tot 90 cm.

Daaronder ligt een laag bruine matig siltige klei (Ks2), die varieert van zwak tot sterk humeus. In boring 6, ter hoogte van de Vroedschapstraat, werden ook takjes in deze laag aangetroffen. De dikte is 27 tot 120 cm. Onder deze laag begint het beeld dat uit de verschillende boringen naar voren komt te variëren. In boring 8 zijn tot het einde van de boring op 500 cm -Mv alleen kleilagen aangetroffen. Ook boring 10 vertoonde nog verschillende kleilagen tot 415 cm -Mv. In de andere boringen werd tussen de 200 cm en 250 cm -Mv de top van het veen aangeboord. In boring 4 is één pakket veen aangetroffen tussen 230 en 570 cm -Mv. Daaronder lag nog een laag grijze zwak siltige klei die tot minstens 600 cm -Mv aangetoond kon worden. De veenlaag in boring 5 was veel dunner; deze lag tussen 250 en 270 cm -Mv. Daaronder lag zwak siltig grof grijs zand. De boring moest om praktische redenen beëindigd worden op 300cm -Mv; het zand liep uit de boor.

Het voorkomen van zand is hier een indicatie voor de aanwezigheid van een stroomgordel. In boring 6 komen tussen de 240 en 500 -Mv (einde van de boring) verschillende veenlagen voor, afgewisseld door kleilaagjes. Boring 7 lijkt hierop, hierin komen echter grotere stukken hout voor.

In boring 9 ligt het veenpakket tussen 225 en 385 - Mv. Hieronder is licht grijze zwak siltige klei tot minstens 5 meter diepte (einde van de boring). Onder de kleipakketten in boring 10 werd op 415 -mv een veenlaag aangeboord, daaronder lag weer een kleilaagje op 450 cm -Mv, op 450 -Mv weer een veenlaag en daaronder, tussen 490 cm en 510 (einde boring), weer een kleilaag.

De bodemopbouw is zoals men kan verwachten in een veengebied waar rivieren actief waren. Het veen in de komgebieden werd regelmatig overstroomd, waarbij klei werd afgezet. Hierdoor ontstaat de afwisseling van veen- en kleilagen. Zand wordt voornamelijk afgezet op de rivierbodem en de oeverwallen. Het voorkomen van zand in boring 5 (270 - Mv) wijst dan ook op de aanwezigheid van een stroomgordel. Omdat die alleen in één boring is aangetroffen gaat het naar verwachting om een kleine afzetting, mogelijk van een rivierdoorbraak.

Er zijn geen archeologische indicatoren als aardewerk, houtskool, bot etc. aangetroffen.

7. Beantwoorden van de onderzoeksvragen

1. *Hoe is de bodemopbouw? Is deze intact of zijn er verstoringen?*

De bodem bestaat (onder een opgebracht pakket) uit klei op veen. Plaatselijk is zand aanwezig. Onder een opgebracht pakket is in boring 4 t/m 10 een intacte bodem aangetroffen. In boring 1 en 2 is onder het opgebrachte pakket een laag zand aangetroffen, waarvan niet met zekerheid kan worden gezegd of het natuurlijk of opgebracht is. Er kon niet onder het zand geboord worden. Indien het zand opgebracht is, is de bodem ter plaatse waarschijnlijk voor een deel afgegraven, gezien de diepteligging van de top van de ongestoorde bodem in de andere boringen. Boring 3 kon niet verder verdiept worden dan tot in de opgebrachte grond

2. *Loopt de verwachte fossiele stroomrug door het plangebied? Zo ja, wat is de diepteligging en kan de begrenzing worden vastgesteld?*

In boring 5 is op 270 cm onder maaiveld een zandpakket aangeboord. Dit is waarschijnlijk een rivierafzetting. De onderkant van de zandlaag kon niet worden vastgesteld doordat het zand direct uit de boor liep. In de andere boringen is niets van een zandlaag gevonden. Dit wijst er op dat het zandpakket een kleine omvang heeft. Het is niet waarschijnlijk dat we hier te maken hebben de verwachte Arkel-Gorinchem stroomgordel. Mogelijk is het een kleine doorbraak er van (crevasse). De begrenzing kon niet worden vastgesteld.

3. *Bevinden zich in het plangebied archeologische indicatoren? Zo ja, wat is de aard, locatie, diepteligging, omvang, kwaliteit en datering daarvan?*

Er zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen.

8. Advies

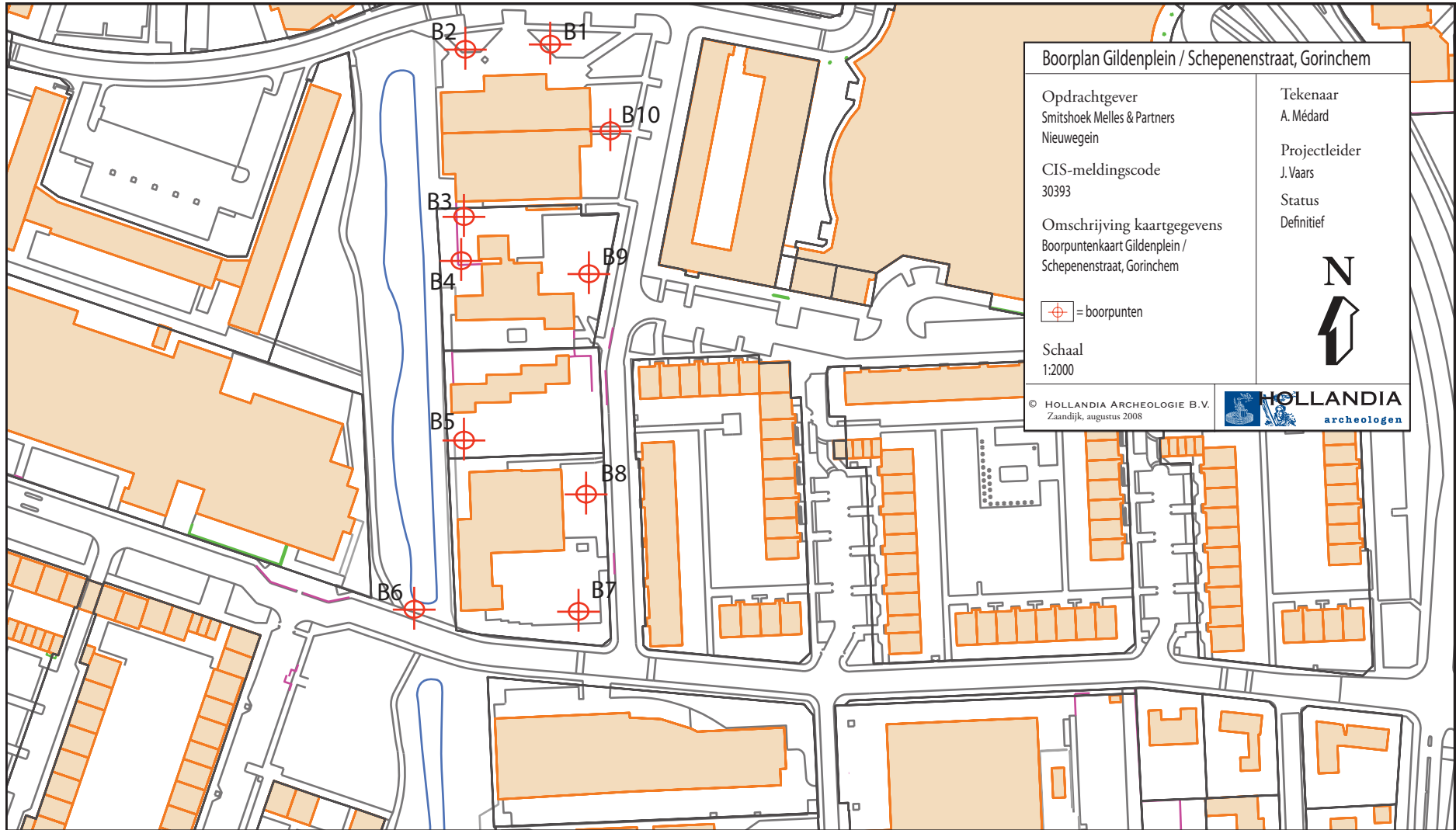
Omdat er geen aanwijzingen zijn voor de aanwezigheid van archeologische waarden wordt geadviseerd geen verder onderzoek uit te voeren. Dit advies geldt voor verstoringen tot op de diepte waarop dit onderzoek is uitgevoerd (5m -Mv).

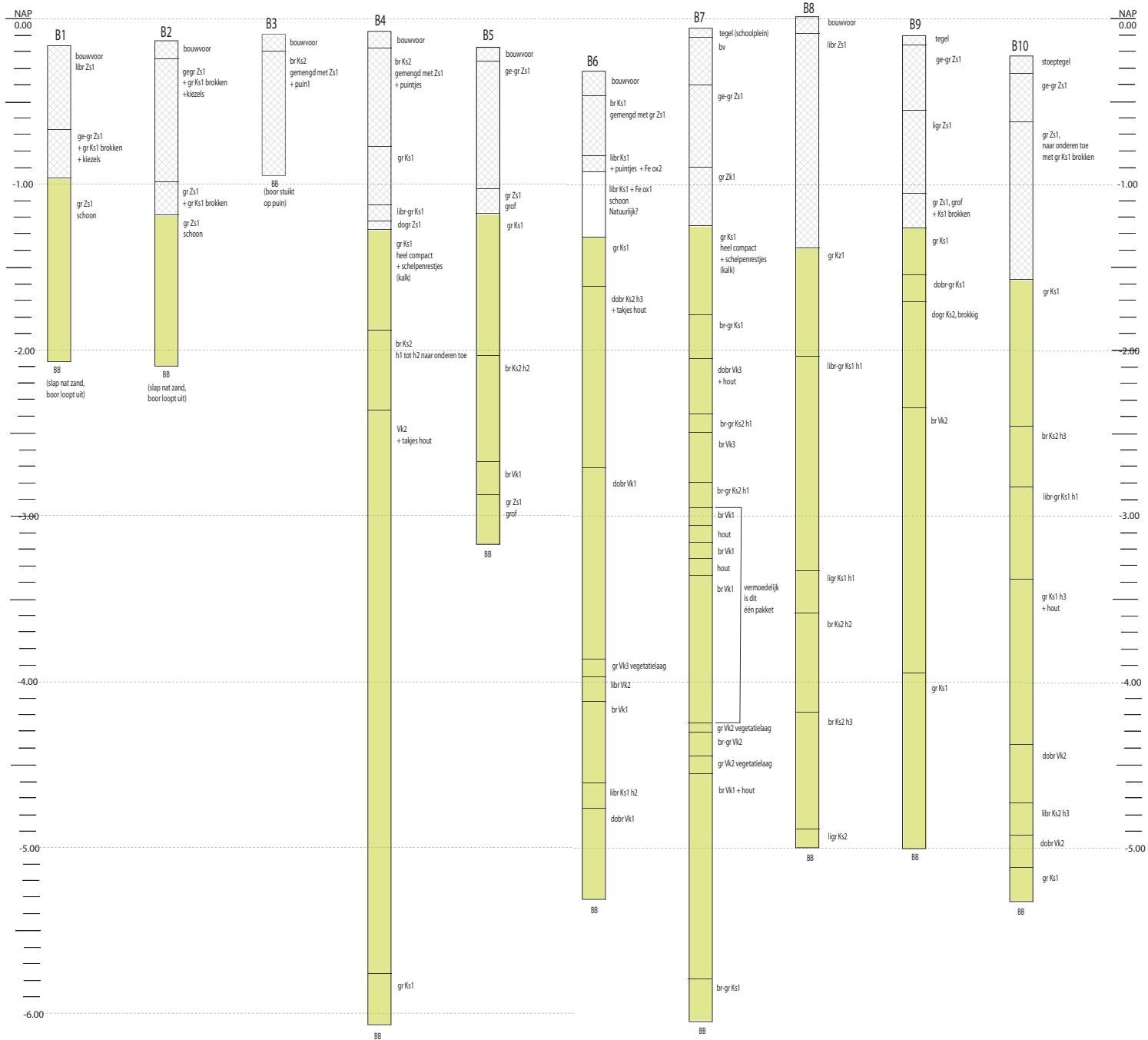
9. Literatuur

Rooijen, E. J. van (2008a): Archeologisch Bureauonderzoek Brede School Gildenplein, Schepenenstraat. Gemeente Gorinchem. Gorinchem

Rooijen, E. J. van (2008b): Plan van Aanpak Archeologisch Booronderzoek Brede School Gildenplein, Schepenenstraat Gemeente Gorinchem.

Stamkot, B. 2005: De ontstaansgeschiedenis van Gorinchem Afl. II, “Van Arkels’s Oude Veste” in Oud-Gorcum Varia 2005-3 jg 22, nr. 62

Boorstaten	
Opdrachtgever Smitshoek Melles & Partners	Tekenaar A. Médard
CIS-meldingscode 30393	Projectleider J. Vaars
Omschrijving gegevens Boorstaten Gildenplein / Schepenenstraat Gorinchem	
<div style="display: flex; justify-content: space-between;"> verstoord / recent opgebracht natuurlijk </div>	
<small>© HOLLANDIA, Zaandijk 2008</small>	